

עלייתה וצמיחתה של אימפריה איגיונית

מיקצת מנחלותיו. ועוד ירו שלוחה ועוד הוא תובע: עוד! וכך, כפתח סיפרו על נתן אלטרמן, הוא מזהיר אותנו כי עינינו אלה הם רק. חלק ראשון" ממסכת עיונים, בשירת אברהם שלונ' סקי, נתן אלטרמן ובני הדור", כלומר: המשך יבוא: עכשיו ינסה מן הסתם, לעיין" מחדש בשירי שלונסקי ולערוך גם שם אותה רביזיה-ש' הרביזיה שהתימר לערוך בכיתבי תלמידו של

כשנת 1970 מפרסם דן מירון בהוצאת "מסדה" את מה שהוא, אולי, הטוב בספריו עד היום: שלום עליכם/פירוקימסה. דווקא פרקים אלה מציג טרפים לחטיבה אחת של מסה קולחת, כתובה בחשק, מתוך התמצאות מרשימה בנושא על כל הקשריו: מה שהמבקר מציג כ"שלושה מהלכים או שלוש קאנדצות" בפעילותו הסיפורית של שלום-עליכם, המוארות כאן באור חדש, מרתק מאיך-כמהו.

מה גרם לכך שדווקא כאן הגיע המבקר למיטבו? האם עמד לו רצונו להקדיש לזיכרו של מורו ויורדו המנוח אוריאל ויינרייך (נפטר 1967) את הטוב בספריו? ואפשר שהנושא עצמו — כיתבי המוריסטן יהודי גדול — בלם מראש מחשבה על פילפוליסרקי וביקוע-שערות מלומד; ואפשר גם שלמד משהו מן הביוראף, המסאי והסופר האנגלי המהולל (והאנטישמי) גילברט צ'סטרטון, אותו הוא מצטט ועליו הוא מסתמך כאן בהרחבה: אותו צ'סטרטון ש"לא היה מימיו" — דיכרי דן מירון — "מבקר, כבדראש או מדעי", דוגמת המבקר העברי הכותב עליו הכרים אלה.

אומנם, פה ושם יוצא גם כאן הרן מתוך המירון, כגון בשעה שהוא כותב, כולו דרוך לקראת התנחלות אפשרית, כי בשלב זה צריך, כמדימה, הרעיון המפתח כפרקים אלה להתקל בהתנגדות נמרצת, "וכן (עמ' 126). לשון אחר: אנה, בטובכם, גלו נא התנגדות לדבריי שאם אין לי בני פלוגתא ודבריי אינם מעוררים ככם התינגדות — אות הוא לי ששיבוש חמור חל כאן. אבל תוחלתו נכזבת ואנחנו ממשיכים להסכים — ממש עד סוף הספר, ובאין יריבים ומתנגדים שאותם אפשר, לנשוק" כדבעי, מתנהל חיבורנו על מיימנוחות כפי שספר על שלום-עליכם אכן ראוי היה שיתנהל: בלא נשיאים ורוח אבל בכמות לא-מבוטלת של גשם מחייה נפשות.

מכאן נראית ררכו העתירה של מבקרנו סלולה לפניו, ואכן, מה או מי עלולים עוד לקום לשטן לחוקר הצעיר עדיין (הוא בן 36 עתה), שכבר הוציא מתחת ידיו יצירה משוכחת מעין זאת? כרגיל, לא מצפון נפתחה עליו הרעה, כי אם מן המצפון והאופי. רמו ראשון לרמות שהיא עתירה ללבוש כבר נמצא לנו בדברים שהוא עצמו כותב כאן על "איסור פנימי" אשר רחף את שלום-עליכם ל"פעילותו הקרחנית והבזבזנית" בת-קופת יצירתו הראשונה, והוא — אותו "איסור פנימי" — הוא הוא, שפגם לעיתים קרובות בערכה... של יצירה זו. רמו שני, קרוב לקודמו, ניתן לנו, בעת שמירון מתייחס ל"מירון היצירה והעשייה המטורפות" של שלום-עליכם בשיליה שנות השמונים למאה שעברה, מירון טרף ומטורף שגם לולא נספחו לו גורמים אחרים, גרם לכך ש"יצירת שלום-עליכם היתה חייבת להגיע במוקדם או במאוחר למשבר". ניבא ולא ידע מה ניבא!

התיאבון הגובר

ואכן, אם נכון מאמר הבריות, שעם האכילה בא (וגדר) התיאבון, הינה תיאבון של דן מירון החל גובר בהדרגה, בשנים שלאחר 1970, עד שלא ידע עוד שובע. כאחוז תזונת או מוכה אמיק, הוא מתרוצץ מן המחקר היידי למחקר העברי, מן המחקר אל הפולמוס, מסיפורת ההשכלה אל אחרון מפרסמי הקונטרסים או הסיפורים הקצי-רים מן הביקורת אל השנייה העיתונאית הנשכנית", ממנה אל כינוס "כל כיתבי" סופרים ועריכת מהדורות אקדמיות, פעילות ציבורית, מיפגשים עם מדינאים וראשי-משלות, הרצאות ושיחות טלוויזיה, ועדות מילקציות וועדות מינויים אוניברסיטאיות, מכוני מחקר בעברית וביידיש, שיחות רדיו, אוניברסיטה פתוחה וסגורה, ולא מנינו אלא מיקצת שבמיקצת. מעולם לא היה כתר שדחה ועטרה שמפני קבלתה היסט. הכל, הכל, הכל! כאותם מונמאנים אחוזי-ריבוק של בלזאק.

והתוצאות לא אחרו לבוא. אטיאט החלה האימפריה הטראנסאטלנטית שביקש להקים (ישראל-אמריקה) מתרחבת עד כדי אובדן אפי-שרות שליטה עליה, מגלה את כל סימניו של הגולם הקם על יוצרו, מבלי שהיוצר שלפניו יבחין בכך, כי גולם הוא שהשתלט כבר על

הפיתולים במסלול

"כניסתי שלי לעולמה של הספרות ולעיסוק בביקורת חלה באותן שנים עצמן, ומוכן, שהלכתי-הרוח הביקורתיים, ששטפו את אווירת הדור הגיעו גם אלי והשפיעו על חשיבתי ועל הרגשתי... מלכתחילה, ממש מן השלבים הראשונים של עבודתי הספרותית, חשתי גם באי-נוחות רבה במסגרותיה של המחשבה הביקורתית, שזך היה מבטאה האינטליגנטי והמשכנע ביותר. במבט לאחור אני מבחין — יותר אולי משהבחנתי בשעה שהדברים התרחשו — כיצד קבעה המתיחות הפנימית ביחס לאורח-מחשבה זה ולמשפטי-ההערכה שנבעו ממנו, כמה מן הפיתולים במסלול התפתחותי כמבקר באותן שנים. אם יימצא אי-פעם מי שיבדוק מסלול זה על פיתוליו ויכל אולי לגלות את מקורן של סתירות ותמניית בהתדיינות פנימית בלתי-פוסקת עם צווי פואטיקת החוויה, אשר... עמדו בסתירה לתחושה הספרותית הראשונה שלי".

דן מירון, מפרט אל עיקר

חלקה טובה באמנות המילים הרגישה, העדינה ביותר, זו הנענית רק באירצון ובעל-כורחה לניסוחים שכלתניים מכלילים וחסרי-עידון כאלה של מירון; תוך שהם עושים רביזיה אחר רביזיה בדביזיה אחר דיביזיה, ואם הצלחתי סוף-סוף לתהות על קנקנו, לא יפנה ממלאכתו עד שלא יניח לבאים אחריו שום שדה להתגדר בו, שום פרח או צמח ששמו שלו כבר אינו חקוק עליו ושום קוצ ודרדר שהוא לא כיסחם לפניו, ושום חלקה שלא חרש בה בעגלתו, או, בליית ברירה, כפרידה הרתומה למרכנת מיליו.

שהרי אם ראייתי אותו כיום, בעיקבות ההתפתחויות וההתפכחויות האחרונות, נכונה, ואם ימשך בדרך שהוא הולך בה ולא ישכיל לחזור בו ממנה בעור מועד, הרי שעניין לנו כאן במבקר אחוזי-ריבוק ממש, אשר אילו ניתן לו הרב — היה גם כותב את כל הסיפורת העברית בעצמו, גם מעמידה אחר-כך למישפטו הדקדקני והסכלני כאחד, גם חוקר, בשלב הבא, את מיסתריה כאקדמי מומחה לכל דבר וגם מסכם, בסופו של דבר, את תולדות כל מה שכתב וערך והגיה ושפט וכינס וביקר ותיעד. הרי גם מכתבת שירה לא משך ידו, כמו שהוא מגלה באחד הראיונות, ועינן הנטש עוד ידו רב לו בחיבור פיוטי פארודיה גימנאויסטיים (ראה במיסגרת), והאם אין סיפרי השירה המתורגמים שיצאו או עומדים לצאת לאור מתחת לעטו הזריו (י.ל. טלר, גיאורג טראקל) מעידים אף הם על מישאלה לחזור, ולוא ברלת האחורית, לממלכת השירה ולספה גם את אמנות תרגומה לתחום נחלתו?

דמו של דג הריו

ארכבה, המתניו לו אך מעטקט ואבירן ועמיחי, יוסי שרון ואיר הורביץ, יונה וולך וחיים גורי, גלבע, גלאי, אורלנד ורליה רביקוביץ, אבות ישורון וזך — החיים עם המתים — יעמדו אצלו כולם בתור, מי לקבלת "הסכמות" ודיכרי ברכה ומי — לספוג היטב-היטב ב"אחוריים המואדמים-מנופחים" שלו.

אכן, אם גרשון שקד "הכניס סדר" בתחום הפרוזה, הוא — מירון — יכניס סדר איגיוני כאשר עוד לא, אוגיוני" מעולם, בתחום הפייט. הוא ישפיל את הרמים וירומם את השפלים והמושפלים, הוא, קריטיקוס דער דריטער" (על מישקל "קריטיקוס דער צווייטער" סאטירי זה של שלום-עליכם), יכתוש את כל קודמיו ואת כל

חלק מספרי דן מירון

לילה: הסיפורת העברית בין היגיון לאיגיון; שם שלולא ראתיו כתוב שחור-על-גבילבן לא הייתי מאמין שאכן ניתן עליידי מבקר שעוד לא לקה לגמרי באיגיון, עוסק רק ב"מהלך (אחד — נ"ו) בהתפתחות שירתו המוקדמת של חיים נחמן ביאליק". ומה יהיה על המהלכים הבאים? ומה יהיה על טשרניחובסקי — האם אותו יניח לנפש? ואכן, לא נתקרה רעתי עד שנודע לי כי הוא עתיד להשתתף בכך מסות על טשרניחובסקי, שיראה אור בהוצאת "מוסד ביאליק", עתה אני נכון להמר על כך, ששלו, תהיה, כרגיל, המסה הארוכה ביותר באותו קובץ...

שהרי יש היגיון באיגיון זה שלוש איתרע מזלו (הרע) וגרשון שקד הקדימו וכתב לפניו את תולדות הסיפורת העברית בין השנים 1880 ו-1970, ספר שאליו מתייחס דן מירון בזילול גלוי, עכשיו יעמד הוא, מירון, ויכתוב — מובטחי כי אכן נכונותו — את תולדות השירה העברית החדשה: למן ביאליק (ואולי למן שירת ההשכלה) ועד ימינו. שקד ערך את חיבורו בשני חלקים (הסיפורת בגולה והסיפורת בארץ), אבל הוא, דן מירון, עוד עתיד להדהימו ולהעלות את שלו בעשרים כרכים ובני כרכים, כמו נחילי ארבה יעלו הללו ויכרסמו כל

שלונסקי; והרי את הניסיונות הצנועים הראשונים — הערכה מחדש של שירי אליהו טסלר ואברהם חלפי, כבר השלים, לדעתי — וראה המבור שכתב לכינוס שירי חלפי (1986), שבו הוא חוזר ומתחשבן עם כל ביקורת קודמיו, אשר לא גילתה ביחס לשירת חלפי אפילו אותה מידה של כבוד ורצינות שהיא מגלה בשלילה מנומקת", ובו החליט — בינו לבין עצמו — כי מעתה, לא עוד ראשים אנו להתייחס אל חלפי כאל דמות מישנית-שולית בעולם של ענקים" (עמ' 41). כך גם בספרו בין חזון ואמת (1979), הכולל את המסה העקרונית המצויינת על אמנותו המליצית של אברהם מאפו, הוא שוב מתרה בנו כי "המשת המחקרים שכונסו בספר זה", בן 424 העמודים, אינם אלא "מחזור ראשון (! — נ"ו) בין כמה מחזורי עיונים ברומאנים עבריים וידיים מרכי-זים לאורך התפתחות ה"אנר הרומאניסטי בספי" רותנו החדשה על שתי (!) לשונותיה", כלומר, שהספר עביהכרט שבידינו אינו אלא סנונית ראשונה "בסירה מחקרית-עיונית מקיפה" ואילו סיפרו המאוחר יותר והפרובלמטי ביותר על ביאליק (הפרידה מן האני העני, 1986), שאליו כבר הספיק להסתפף השנה ספר נוסף העוסק אף הוא ברובו הגדול בביאליק (בואה,